

El virus de la desigualtat i la pandèmia de la pobresa

Suplement del Quadern n. 219 de CJ - (n. 254) - Setembre 2020

Roger de Llúria, 13 - 08010 Barcelona - 93 317 23 38 - info@fespinal.com

www.cristianismeijusticia.net

Diverses vegades he sentit l'afirmació que la COVID-19 ens fa iguals a tots els éssers humans perquè infecta rics i pobres, en qualsevol lloc del món. La realitat, però, és que l'impacte de la pandèmia –ja sigui en el cas d'infecció o per la crisi que comporta– és profundament desigual. País d'origen i residència, sexe, classe social, raça... defineixen les opcions d'una persona per sobreviure al virus i al tsunami econòmic que l'acompanya.

El coronavirus s'abat sobre un món en què la desigualtat ha crescut en la majoria dels països, assentada en un sistema econòmic que afavoreix l'acumulació de riquesa, renda, oportunitats i recursos naturals per part d'uns quants. Si no es fa front a aquesta crisi descomunal d'una manera diferent a com s'ha fet en altres casos, assistirem a un creixement agut de la pobresa i a l'aprofundiment de la bretxa que divideix la humanitat entre els

que tenen accés a la protecció i els que queden desprotegits.

Aquests darrers mesos, Oxfam ha presentat uns quants informes i investigacions que combinen la perspectiva del que pot passar amb dades i històries reals del que ja passa al món i a Espanya.

Crisi sobre crisi per als més vulnerables del planeta

La pandèmia es desplega en una doble onada, amb un primer impacte directe en la salut i un de més extens en la situació econòmica provocada per les mesures adoptades per contenir els contagis.

A Espanya hem vist com es desbordava el nostre sistema públic de salut, encara ben dotat malgrat les retallades. Al Brasil, la gent mor al carrer a les portes dels hospitals col·lapsats; al Perú fan

llargues cues per comprar oxigen a uns preus desorbitats amb la voluntat d'evitar que familiars malalts de la COVID-19 s'ofeguin; al Iemen, la meitat dels centres de salut no estan operatius i alguns han estat destrossats per bombes venudes per Occident; a Zàmbia amb prou feines si hi ha metges i en canvi sí que hi ha taxes per accedir a l'atenció sanitària que gairebé ningú pot pagar.

Quan la vida transcorre enmig d'un conflicte, quan es pateix una fam deguda al canvi climàtic, una crisi com la del coronavirus multiplica els riscos pel fet que cau al damunt d'una població ja vulnerable i desprotegida. Infectar-se en una favela o en un camp de desplaçats és probable. Rebre una atenció mèdica suficient és gairebé impossible. En el moment d'escriure aquest text el virus ha esclatat a l'Amèrica Llatina i es va escampant a l'Àfrica i l'Índia.

El pitjor és que alguns d'aquests països van confinar la seva població relativament aviat –amb el Brasil com a dramàtica excepció–, tot i que per les seves característiques socials i econòmiques el tancament no va ser complet. Ara, quan el virus encara es troba molt escampat, es veuen forçats per l'amenaça de la fam a anar recuperant l'activitat econòmica. A Bangladesh l'organització BRAC calcula que la població vulnerable ha vist reduir el seu ingrés diari un 70% durant la pandèmia. Amb més d'un 60% de treballadors informals i gairebé sense xarxes de protecció social i laboral, un país com és Perú no resisteix tancat més de tres mesos. I el mateix passa a Kènia i altres països africans per molt que la policia s'hagi aplicat amb violència contra els que se saltaven el confinament.

Oxfam calcula que uns 500 milions de persones podrien caure en la pobresa

a causa de la crisi econòmica provocada pel coronavirus. Una tragèdia per a moltes famílies que han lluitat per la seva vida, els seus ingressos i la seva dignitat. Una xifra que faria retrocedir fins a trenta anys els avenços en la lluita contra la pobresa en alguns països africans.

Hem proposat un pla de rescat urgent per als 85 països amb sistemes sanitaris més fràgils, que dobli el seu pressupost i capacitat, també per fer front a altres malalties. L'accés a la salut ha de ser universal i no un luxe sumptuari de què disposin només uns quants. També demanem un programa ampli de protecció social enmig de la devastació econòmica, que assegurï aliment i un ingrés mínim als milions de persones que han de triar entre infectar-se o morir de gana.

Para finançar-ho, a més de renovar els pressupostos de cooperació al desenvolupament i l'acció humanitària, exigim la cancel·lació del servei de tot el deute extern –també el privat i el de l'FMI i el Banc Mundial– durant el 2020, i posar en marxa mecanismes extraordinaris com ara l'emissió de drets especials de gir per part de l'FMI, la qual cosa aportaria la liquiditat necessària a economies fràgils i hisendes públiques fetes malbé per la pandèmia.

En un termini mitjà és imprescindible –si no ara quan!–, una reforma de la fiscalitat internacional que delimiti l'enginyeria tributària, la que permet a grans empreses i fortunes engrèixar-se a través del filibusterisme fiscal. Nous impostos a la riquesa, suggerits fins i tot per l'FMI o el *Financial Times*, són necessaris per contenir la bretxa fiscal i impedir retallades més grans en la protecció de la població vulnerable. Unes retallades que causaran milions de morts, molts més que el virus.

Finalment, hem proposat que les vacunes contra el SARS-COV-2 siguin d'accés universal i gratuït, en base al risc de cada persona i no al lloc on viu. La distribució, o l'acapament, de les vacunes i els tractaments suposarà la principal lluita entre solidaritat i egoisme que hem vist durant molt de temps.

A Espanya, el coronavirus accentua la desigualtat

Amb totes les diferències de punt de partida amb altres països, Espanya és un campió de la desigualtat entre les nacions de l'entorn. La crisi del 2008 ens va deixar com el quart país més desigual de la UE amb una taxa de pobresa relativa aproximada del 22%. Unes xifres que amb prou feines es van reduir una mica els últims quatre anys de recuperació del PIB i d'un mercat laboral marcat per la precarietat i uns salaris miserables. En vuit anys de crisi i de «recuperació», les rendes del treball van perdre cinc punts del PIB, la qual cosa reflecteix canvis profunds en l'estructura de la riquesa i del treball a Espanya.

El coronavirus va arribar a aquest país ja fa uns quants mesos, va desmuntar un sistema de salut fragilitzat per les retallades i hi va causar una crisi econòmica aguda, com no s'havia vist en molts anys.

Amb les dades estimades de caiguda del PIB i de l'ocupació, un informe recent d'Oxfam Intermon conclou que més de 700.000 persones seran abocades a la pobresa a causa de la pandèmia, amb una taxa que pujarà fins al 26% de la població si el llindar es manté com abans de la crisi.

El PIB i la renda disponible s'estan desplomant. Tanmateix, i com ha passat

en altres crisis, la pèrdua no és la mateixa per a tothom. El 10% de la població més pobre veurà com la seva renda cau més d'un 20%, mentre que el decil més ric tot just si ho farà un 2%, deu vegades menys. Una bretxa que s'accentua si ens fixem en els mil·lionaris espanyols. Es tracta de 23 persones, 18 homes, la fortuna dels quals va créixer en 19.200 milions d'euros els primers 79 dies de la pandèmia.

Una anàlisi més en detall apunta en primer lloc al mercat laboral, on trobem que el 73% de les persones donades de baixa de la Seguretat Social durant la pandèmia pertany als grups d'ingressos baixos, la majoria amb contractes temporals encadenats.

Si a més ets immigrant, la probabilitat de perdre la feina és un 145% superior a la mitjana. D'aquí les cues als menjadors i les esglésies, on la població migrant és majoria com ho són en el sector de la cura i en altres fortament precaritzats. En moltes d'aquestes persones, la vida no els ha canviat tant respecte a la seva Amèrica Llatina o Àfrica nats. Feines informals, ingressos al dia i xarxes de protecció fràgils. Afegiu-hi la situació irregular en què es troben milers. A les dues setmanes de confinament la vulnerabilitat extrema els va posar a les portes de passar gana.

Cal reconèixer la contribució que les persones migrants fan a la societat, vista com a imprescindible durant els mesos més aguts de la pandèmia. Recol·lectors d'aliments, reposadores de supermercats, cuidadors de persones grans i neteja d'hospitals i residències, treballadors essencials en sectors exposats a la infecció i amb una forta presència de migrants. Que són els qui més poden patir ara la desocupació –fins a un 27% previst–, la pobresa i l'exclusió social.

La precarietat també té rostre de dona: les dones estan sobrerrepresentades en els sectors de més precarietat on domina la temporalitat i la parcialitat no desitjada. A més, són les responsables de la cura, també en el sector sanitari. De fet, el 76% del personal sanitari infectat durant els mesos més durs de la pandèmia han estat dones, una proporció superior a la que ocupen en aquest sector. Que és un terrible exemple de temporalitat i contractes encadenats. Com ho és treballar en residències de gent gran i el sistema d'atenció a la dependència, ja sigui en el sector privat o en les subcontractacions de les administracions públiques, en què les dones tot just guanyen el mínim imprescindible per mantenir unes famílies que sovint depenen d'elles exclusivament.

L'extrem de la precarietat es dona entre les treballadores domèstiques. Una de cada tres viu per sota del llindar de la pobresa, en situació de normalitat. La falta de contractes i la inhumanitat de moltes llars va portar a les cues de la gana moltes d'aquestes dones ja al cap de poc d'haver començat el confinament. Màxima vulnerabilitat, mínima protecció, de les persones que tenen cura de les nostres persones grans, els nostres infants i les nostres llars.

Fiscalitat fràgil, protecció social fràgil. Les mesures posades en marxa pel Govern han estat positives, tant en la protecció dels llocs de treball com en la de rendes, i en destaca l'Ingrés Mínim Vital com quelcom necessari ja de fa anys i indispensable en temps de la COVID-19. El sistema de protecció social espanyol, més enllà de pensions i atur, és tan fràgil com desigual entre territoris i segments de població.

La pregunta absolutament central és ¿quant de temps aguantarà una Hisenda

Pública fràgil el finançament de les polítiques socials? Cada sector de l'economia, empresa i vida social exigeix ajudes mentre les necessitats de protecció social s'amplien i els ingressos tributaris cauen. Per més que la UE relaxi els requisits de dèficit i deute, i procuri fons de suport a sectors productius, la bretxa fiscal no aguantarà.

Si no s'aborda una reforma tributària serà impossible no caure en retallades dramàtiques, molt més profundes que les causades per la crisi del 2008 i que fins i tot suposarien la no aplicació de mesures de protecció ja aprovades. Una cosa que ja va passar amb les ajudes a la dependència.

Oxfam Intermón proposa mesures tributàries de curt termini, com també una transformació profunda del sistema fiscal que incorpori nous impostos que cobreixin nínxols de riquesa extractiva de baixa o nul·la tributació, una lluita frontal contra el gran frau que inclogui mesures més agressives contra l'ús de paradisos fiscals i la reversió de reformes en impostos com el de societats o el patrimoni que s'han anat reduint els darrers anys, amb la consegüent reducció de recaptació. No hi ha cap altra possibilitat.

I és que la crisi causada per la COVID-19 està tenint un impacte devastador sobre la població vulnerable. A Espanya i al món. Pel camí actual, la bretxa de la desigualtat es farà més fonda i abocarà milions de persones a la gana i la pobresa. Milers de veus clamen per una acció diferent i urgent, d'acord amb la magnitud del repte a què s'enfronta la humanitat.

José Mª Vera
Director Executiu
Oxfam Internacional